

Biskup Václav Malý o návštěvě papeže Jana Pavla II. v Praze v roce 1990

D. J. Kubis, D. Palamarchuk, M. Pliska

Václav Malý se narodil 21. září roku 1950. V roce 1976 byl vysvěcen na kněze. O rok později podepsal Chartu 77, v roce 1978 se stal jedním ze zakladatelů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. O další rok později by bez soudu uvězněn za podvracení republiky. V následujících letech mohl kněžskou službu vykonávat jen tajně, podílel se také na tvorbě katolického samizdatu. Spoluzakládal Občanské fórum. Roku 1996 byl papežem Janem Pavlem II. jmenován titulárním biskupem marcellíanským a pomocným biskupem pražským, kterým je dodnes. Dnes se mimo jiné věnuje navštěvováním autoritářských režimů a nenásilnému boji proti nim. V roce 1988 mu byl propůjčen Řád T. G. Masaryka III. třídy.

S panem biskupem jsme mluvili o návštěvě Jana Pavla II. roku 1990 v Praze a jejích dopadech na tehdejší společnost, ale také o vlivu papeže na pád socialismu ve střední a východní Evropě nebo o současném papeži Františkovi a jeho politice.

Takže vy jste za totality působil jako kněz?

Já jsem byl v roce 1976 vysvěcen na kněze a působil jsem dva roky jako kněz, a poté jsem ztratil takzvaný státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, protože jsem podepsal Chartu, a byl jsem členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Takže potom 11 let od roku 1979 až do roku 1989 jsem veřejně nesměl působit jako kněz.

Patřil jste do tajné církve?

Já do té takzvané tajné církve nepatřil. To byli lidé, kteří byli neveřejně vysvěceni a působili po domácnostech. Já působil také po domácnostech, ale byl jsem veřejně ve zdejší katedrále vysvěcen, takže o mně bylo známo, že jsem katolický kněz, zatímco tamti pracovali opravdu v tajnosti, takže to věděl opravdu jenom nejbližší okruh známých, ale samozřejmě působili jsme ve stejném duchu.

Ale stejně jste nesměl jako kněz působit?

Já nesměl působit, ano, 11 let až v podstatě do listopadu 1989, to znamená, že jsem nesměl veřejně v kostelích sloužit bohoslužby, nesměl jsem kázat, takže tuto činnost jsem dělal tajně po domácnostech, ale vždycky tedy pod hrozbou, kdyby to někdo udal, tak existoval takovej zvláštní paragraf, za který, nebo podle kterého člověk mohl být člověk odsouzen. Jmenovalo se to „Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi“.

Podílel jste se nějak na přípravě návštěvy papeže?

Na přípravě návštěvy papeže Jana Pavla II. v roce 1990 jsem se nepodílel, ono to bylo v dubnu 1990, ale vedl jsem nebo moderoval jsem to setkání, než papež přijel na Letenskou pláň. Protože předtím byl v katedrále sv. Víta zde a na Letenské Pláni se začali shromažďovat lidé, to už byly tisíce jako lidí, tak já jsem to setkání před příjezdem papeže moderoval, ale na té samotné návštěvě jsem se nepodílel. Já se potom podílel, organizoval jsem až tu třetí návštěvu v roce 1997.

Dostal jste se s ním do osobního styku na té návštěvě?

Při té návštěvě jsem se s ním do osobního styku nedostal, to jsem se dostal potom až v tom roce 1997 při jeho třetí návštěvě, jak jsem už zmínil, ale tehdy ne. Tehdy přirozeně jsem ho také pozdravil, ale jinak jsem do jeho blízkosti nepřišel.

Jak byste zhodnotil osobu papeže?

Ano, teď by bylo 100 let od jeho narození. Byl to papež, který udělal některé průlomové kroky. Jednak setkání představitelů všech světových náboženství v roce 1986 v Assisi. Jednak to byl první papež, který navštívil synagogu v Římě v roce 1986. V roce 2000 byl prvním papežem, který navštívil mešitu v Damašku. Zároveň vydal tři sociální encykliky, velmi významné, kde mluvil o hodnotě lidské práce a o spravedlnosti při hodnocení lidské práce. Potom vydal v roce 1995 encykliku, která se jmenuje *Aby všichni jedno byli*, významná, kde pozval křesťany i jiných křesťanských církví, aby proběhla diskuze, jakým způsobem by měl být papežský úřad nebo služba realizován. Samozřejmě jeho jméno, papeže Jana Pavla II., je zmiňováno v souvislosti s pádem železné opony. Ano, bezesporu na to má na tom velikou zásluhu, přitom že bez něho by nevznikla v takové síle Solidarita v roce 1979 a on za ní měl velmi jasný postoj, takže má velikou také zásluhu, ne jediný, ale podstatnou zásluhu tedy na pádu železné opony. To jsou takové ty hlavní kroky. Zároveň to byl papež, který dovedl komunikovat s médii, nebál se médií, protože dneska žijeme v mediální době. Všecko musí být rychle, všecko musí být hned. Stále tedy pohotový, že jo. Není ani často čas nějak tak se pořádně zamyslet nad určitými věcmi a on opravdu dovedl s těmi médii dobře komunikovat. V některých otázkách byl velmi přísný. V otázkách třeba antikoncepce a v některých otázkách personálních, to je třeba říci, neměl zrovna šťastnou ruku, ale byla to výrazná postava, která rozhodně v druhé polovině 20. století vyčnívala nad běžný průměr a otevřel tedy mnohé, co dosud se tedy neopovážil žádný papež. A co bylo důležité v roce 2000, veřejně vyslovil omluvu, že také katolíci se podíleli na pronásledování jinak smýšlejících. A ještě bych taky vyzdvihl jeho postoj k židům, protože on naopak zdůrazňoval, že duchovní souznění a duchovní tedy vzájemnost mezi židy a mezi křesťany. A tohle bych asi tak zhodnotil jako hlavní body jeho, to se říká, pontifikát, to znamená doba, kdy tedy byl ve službě jako papež.

Takže on byl oproti minulým papežům hodně politický?

Ano, byly významné jeho návštěvy. On v podstatě sjel všech pět světadílů a nebál se tedy i říci v otázce nespravedlnosti jasné slovo i v různých, tedy pokud měl možnost cestovat do různých polodiktatur nebo autoritářských režimů, ale to neznamená, že ti předcházející papežové byli jako bezvýznamní. To skutečně ne, ale on, protože byl 27 let v čele katolické církve, no tak za tu dobu stačil učinit mnoho kroků.

Myslíte, že na něho nějak současný papež navazuje? Případně jestli v dobrém...

Samozřejmě dneska je už jiná doba, ale co se týká spravedlnosti, otázky úcty k člověku, brát vážně chudobu, tak to myslím, že naprosto tedy souzní i s tou službou Jana Pavla II. Přirozeně dnes papež František třeba hodně zdůrazňuje, což nebylo ještě tak aktuální za doby Jana Pavla II., otázku ekologie, dokonce k tomu vydal zvláštní encykliku *Laudato sí'*, takže navazuje, ale přirozeně třeba trochu se liší v tom, že za Jana Pavla II. hodně byla církev jako centralizována, jo, zatímco papež František chce, aby podle principu takzvané subsidiarity, to, co může být rozhodnuto na nižší úrovni struktury, tak aby bylo rozhodnuto, tak v tomhle papež František jde dál. A zároveň tak jako vytváří, nebo se snaží vytvářet, svobodné prostředí při různých církevních grémiích, ale ona už je dneska zase jiná doba. Ten svět se vyvíjí, samozřejmě pokračuje globalizace, že jo, dneska mnohem větším tempem. Teď to vidíme, jak je svět propojen, jak teď byla ta pandemie. Jak se to v podstatě týkalo víceméně celé planety, takže v tomhle smyslu samozřejmě už působí papež František za jiných okolností, zároveň papež Jan Pavel II byl Evropan, zatímco papež František je Jihoameričan, zase i ty důrazy jsou trochu jiné.

Myslíte, že papež František, kdyby se dostal do té samé situace jako papež Jan Pavel II., že by se dočkal stejného přijetí?

Jo, tak to já bych nerad tady spekuloval, protože to by opravdu bylo „kdyby“. Tady bych se rád té otázce vyhnul. Protože skutečně nevím, co bych na to řekl. Myslím, že oba charakterizuje taková uvolněnost ve styku s lidmi, a že i papež František komunikuje s médií, a že má opravdu ty lidi rád, a ono se to pozná, protože dobře víme, že často politici se usmívají, aby vypadali před lidmi jako lidumilové, a že je to často vypočítané, že jo, mají ty PR poradce, to jsou dneska nejmocnější, ajťáci a PR, to jsou dneska nejmocnější jedinci, ale papež František jako nepotřebuje a to bych řekl, že ani ten Jan Pavel II, že to bylo z něj taková ta spontánnost, humor. To zase lidé jako poznají a samozřejmě lidé jako ocení, protože k tomu přistupujete jenom, abyste hezky vypadal nebo abyste získal jejich hlas nebo jestli vám opravdu na těch lidech záleží.

To jsem myslel spíš, jestli hrálo třeba roli, že byl Pavel II Polák nebo jestli...

Tak samozřejmě, že to hrálo roli. V některých otázkách byl až, bych řekl, velmi tedy tvrdý a nesmlouvavý. Tím já nejsem pro nějaký jako relativismus, ale tam někdy v takových těch citlivých otázkách manželských vztahů a partnerských vztahů, tak tam myslím, že někdy byl až velmi tvrdý.

A jak byste obecně popsal tu atmosféru kolem té návštěvy?

Tak bylo to veliké nadšení, bylo to velmi krátce po listopadu roku 1989. Jan Pavel II. udělal výjimku, protože papežská návštěva, ta se připravuje třeba rok dopředu nebo je plánována dva roky dopředu. Tohle bylo za pouhé čtyři měsíce po listopadu a papežovi záleželo na tom, aby přijel do tehdejšího Československa, na to nelze zapomenout, protože tehdy navštívil nejen Prahu, ale i Velehrad a Bratislavu a vytvořil tedy prostor, takže to byla první taková znamení, že mu na tom záleželo. Záleželo mu na tom proto, že v tehdejším komunistickém bloku pronásledování církve bylo v podstatě kromě Albánie a tehdejšího Sovětského svazu nejtvrdší právě u nás, v tehdejší Československu, tak on chtěl přijet, aby povzbudil lidi a zároveň, málo platné, sehrál roli v tom i Václav Havel, protože se ukázalo, že četl jeho eseje a Václava Havla si velmi oblíbil. To jsem byl toho svědkem, že jo, když jsme byli u Jana Pavla II. později na návštěvě v Římě, tak první na co se ptal, byl Václav Havel. Takže v tom sehrál roli i Václav Havel jakožto symbol svobody, symbol člověka, který se postavil proti nespravedlnosti, což Janu Pavlu II. konvenovalo. Ta atmosféra byla velmi vstřícná, lidé byli nadšení, byli ještě, bych řekl, obrazně řečeno, opilí tou svobodou, protože po 40 letech bolševismu konečně lidé vydechli, nemuseli se bát, to co řeknou. Takže to se přeneslo i na tu atmosféru při návštěvě. Dobře si to pamatuji na té Letenské pláni, kde jsem tedy moderoval to setkání, než tedy papež tam dorazil a ta atmosféra byla všude jak na Velehradě, tak i v Bratislavě, že jo, velmi poznamenána tím vydechnutím. A samozřejmě lidé ocenili jeho roli a tehdy to ocenili i lidé, kteří nepatřili do církve, takže i když na té Letné se shromáždili především lidé věřící, teda křesťané, tak ta návštěva měla echo i ve společnosti, že jo, mezi lidmi, kteří křesťany tedy nejsou.

A tam byl takový docela důležitý podnět, že vznikla potom komise pro studium mistra Jana Husa, protože já nevím, jak se dneska učíte o Husovi, ale samozřejmě Hus patří do našich dějin. Postoj k němu se velmi jako vyvíjel, a stále tedy hrál roli v těch pozměněných etapách našich dějin, takže to byl takový krok, který vzešel z této návštěvy, že on dal podnět právě, aby se vytvořila komise, která bude studovat skutečně postoje a dílo Jana Husa, protože Hus se stal takovou ideologizovanou postavou. Mnozí se k němu hlásili, aniž tedy znali, kdo Hus byl. Tak to jenom chci říct k té návštěvě...

Nebyla z pohledu církve ta návštěva až moc politizována?

Tak ono to bylo pochopitelné, že to hrálo svoji roli, ale to mělo svůj význam, jak jsem říkal, lidé byli nadechnutí, jo. Bylo to takové povzbuzení, podnět, že jo, tak teď se otevírají nové možnosti, ale rozhodně papež tam stále jako zdůrazňoval tu centrální otázku pro křesťana, kterým je jako Ježíš Kristus. To tam jako mnohokrát zaznělo, takže i když to mělo v těch politických souvislostech, vyznělo politicky, tak na základě tedy výzvy „jsme inspirováni, nechme se inspirovat tedy Ježíšem,“ a to tam zaznělo při všech těch veřejných vystoupeních.

Myslíte, že, vzhledem k tomu, že Bratislavu potom navštívil taky, byl nějaký rozdíl mezi tím, jako to vnímali Češi a Slováci? Už se to nějak dělilo?

Tak je pravda, já jsem Slovensko znal, ale nejsem znalec Slovenska, ale měl jsem tam přátele a jezdil jsem tam před rokem '89. Tak aniž tedy jsem generálem po bitvě, tak jsem si uvědomoval, že ta mentalita je jiná, ale tam ještě nezaznělo, že by se Československo mělo rozdělit. Jo, i tam byla ta atmosféra vydechnutí. Samozřejmě Slovensko je religióznější do dneška, takže rozhodně tahle ta návštěva nepředjímalá a nebyli tam ani nějaké projevy, kde by například Slováci řekli „chceme samostatný stát,“ to přišlo až tedy později, spíše z té politické roviny, ale ne tedy z té roviny církve, alespoň při návštěvě Jana Pavla II. Protože tam bylo ocenění, jak tady v Čechách, tak na Moravě, tak na Slovensku, že papež ocenil výdrž křesťanů, že si zachovali svoji víru, že to neměli jednoduché a chtěl je povzbudit, že jo, aby po této cestě pokračovali. Jo, takže to byl takový hlavní tón té jeho návštěvy.

Mám poslední otázku, jestli byste té návštěvě něco vytkl?

Tak to už vám jako nemohu říci, protože... já bych nějaké jednotlivosti už si teď nevybavil. Já myslím, že celkově jako pozitivní. Možná, že bylo možno tomu něco vytknout, ale já znovu říkám, bylo to v atmosféře velikého nadšení. Já sám jsem byl součástí toho nadšení, protože jsem byl aktivní v roce 1989 a to ještě přetrvávalo, takže... tady to není jako alibismus, já bych to klidně přiznal, kdybych si na něco vzpomněl, ale jak to mám tak jako v mysli, tak nemohu říci nebo vypíchnout nějaký bod, kdybych řekl, tak tady by to chtělo nějakou revizi nebo by to mělo být jinak, no... To se omlouvám, ale to není alibismus.

Tak to je všechno. Děkujeme moc.

Tak ať se vám to podaří.

Pan biskup byl velice milý a rozhovor proběhl za příjemné atmosféry. Ačkoli jsme o situaci církve za totality, událostech kolem roku '89 i o osobnosti papeže Jana Pavla II. něco věděli, tak díky tomuto rozhovoru toho víme více. Hlavně proto, že Václav Malý samozřejmě nenahlížel zmíněná témata z pohledu historie, ale z pohledu člověka, který to všechno prožil a byl vesměs ve středu dění.

Neméně cennou zkušeností, kterou jsme díky tomuto projektu nabyli, je také poznání, o kolik je telefonát silnější e-mailu.